

Hakikate Adanmış Bir Ömür: Selmân-ı Fârisî (r.anh)

Hz. Selmân, İran asıllı bir sahabidir.[1] Hz. Peygamber (s.a.s)'in "Öncüler dördtür. Ben Arapların, Suheyb Rumların, Selmân Farisîlerin, Bilal de Habeşlilerin öncüsüdür"[2] hadisi Selmân'ın İranlı olduğunu teyit etmektedir.

Selman-ı Farisi'nin yaşadığı dönemde İran'da Sasâni imparatorluğu hüküm sürmekteydi. Sasânilerin resmi dini Mecusilikti. Mecûsilik, Zerdüş'tün inanç ve düşüncelerinin eski İran gelenekleriyle mezcedilmiş halidir. Ateşperest olan Mecusilerin 'Avesta' denilen kutsal bir kitapları vardı. Sasâniler döneminde milli birliğin sembolü olarak hükümdarın sarayında kutsal bir ateş yakılır ve bu ateş, âyinlerle temizlendiğine inanılan odunlarla beslenir, söndürülmeden muhafaza edilirdi.

Doğumu, Nesebi ve İsmi

Selman-ı Farisi, Râmhürmüz'ün Ceyy köyünde dünyaya gelmiştir.[3] Müslüman olmadan önceki ismi Mâbih b. Büzehşân'dır. Soyu İran Meliklerine dayanır. Dedelerinden Behbüzan'ın İran hükümdarlarından olduğu söylenir.[4]

Selmân-ı Farisi'nin künyesi Ebu Abdullah'tır. Müslüman olduktan sonra kendisine Rasulullah tarafından "el-Hayr" lakabı verildiği de rivayet edilmektedir.[5] Selmân İbnü'l-İslâm diğer bir lakabıdır. Kendisine nesebi sorulduğunda "Ben Âdemoğullarından Selmân İbnü'l İslâm'ım" derdi.[6] Ancak bu isimlerin içinde en çok Selmân-ı Fârisî adıyla şöhret bulmuştur. Çünkü ona Selmân ismini Rasûl-i Ekrem vermiştir.

Çocukluğu ve Gençliği

Selmân'ın ailesi toplumda imtiyazlı sayılan Dihkân sınıfındandı. Dihkânlar umumiyetle köylerin idaresinden sorumlu idiler. Babası da buldukları köyün reisi idi.[7] Mecusi âlimi de olan babası Selman'ın dini eğitimini tamamlaması ve atalarının dinine bağlı iyi bir Mecusi olarak yetişmesi için büyük gayret sarf etmiş, diğer çocuklar gibi oyuna ve tembelliğe meyletmesin diye onu ev hapsinde tutmuştur. Selmân, babasının gayretleri sonucunda Mecusilikte önemli bir mevkii olan ateşin körükçülüğüne kadar yükselmiştir.[8]

Selmân-ı Fârisî, Mecusi ateşgedesindeki kutsal ateşi yakmak ve sönmesine engel olmakla görevli idi. Fakat hak dinin Mecusilik dışında olduğunu hissediyor, ateşe tapmaktan rahatsızlık duyuyordu. Büyük bir çiftliğe sahip olan babası, bir gün Selman'ı çiftliğe gönderdi. Yol üzerindeki kilise o güne kadar çiftliğe hiç gitmemiş olan Selman'ın dikkatini çekti. Kilisede ibadet eden insanları görünce yanlarına gitti ve güneş batıncaya kadar orada kaldı. Akşam vakti eve dönen Selman, gördüklerini babasına anlattı. Din konusunda babasıyla tartışan Selmân, Hıristiyanlığın Mecusilikten daha hayırlı olduğunu, ateşi kendi haline bıraktıklarında söneceğini söyledi. Koyu bir Mecusi olan babası bunun üzerine

Selman'ı ayağından bağlayarak eve hapsetti. Fakat Selmân ailesinin şiddetli muhalefetine rağmen Hıristiyanlığı benimsedi ve evden kaçıp Hıristiyan tüccarlarla birlikte Şam'a gitti.[9]

Hıristiyanlığı Benimseyişi

Selmân-ı Fârisî'nin yaşadığı yıllarda İran ve Hicaz bölgelerinde Mecusilik, Putperestlik, Yahudilik ve Hıristiyanlık bulunmaktaydı. Bizans'ta devam eden din ve mezhep kavgaları sebebiyle, Hıristiyanlık inancı bozulmuştu. Ancak manastırlarda bu dinin bozulmamış şeklini devam ettirdiğini iddia eden râhipler de bulunmaktaydı[10] Selmân-ı Fârisî'nin yanında kaldığı ve kendisinden Hıristiyanlığı öğrendiği rahipler bunlardan bir kaçıydı.

Selmânı Fârisî, Şâm'da Hıristiyan bir din adamı olan Uskûf'un yanında kaldı. Hakikati bulma çabasında olan Selmân, Uskûf'un ihtiyaç sahiplerine vermek için topladığı altın ve gümüşleri kendisi için sakladığını görünce içinde ona karşı bir kızgınlık oluştu. Fakat hakikati bulma ideali uğruna onunla yaşamaya devam etti. Uskûf vefat edince yerine yeni bir rahip geldi. Bu rahip Uskûf'un aksine dünya malına meyletmeyen, gece gündüz ibadet eden, ahiret hayatına önem veren ve fakirleri gözetten biriydi. Yeni rahibe hayran kalan Selmân nihayet aradığı şahsı bulduğuna sevinmiş ve vefatına kadar onun yanında kalmıştır. Rahip ölüm döşeğindeyken ona, bundan sonra kimin yanına gideceğini sormuş, rahibin tavsiyesi üzerine Musul'a gitmiştir.[11] Musul'daki Hıristiyan din adamının yanında kalan Selmân, onun da tavsiyesi ile Nusaybin'e gitmiş ve Nusaybin kilisesinde ilim ve ibadetle meşgul olmuştur. Buradaki rahibin de ölümüyle Selmân Ammûriye'ye hareket etmiştir. Ammûriye'ye gelen Selmân-ı Farisi, aradığı zatı bularak bir müddet onun yanında kaldı. Bu zat, artık yeryüzünde tabi olunacak kimse kalmadığını söyleyerek vefat etmeden önce Selmân'a şu tavsiyede bulundu:

"Âhir zaman peygamberinin gelişi yakındır. O, Hz. İbrahim'in dini üzere gönderilecektir. O, Arap topraklarından çıkacak, iki Hârre arası hurmalık bir yere hicret edecektir. O'nun gizli olmayan alametleri vardır: İki omuzu arasında nübüvvet mührü bulunur, hediye kabul eder ancak sadaka yemez. Kavmi O'na sihirbaz, kâhin, mecnun diyecektir. O'na kavuşmaya gücün yeterse hemen git!"[12]

Bir müddet daha Ammûriye'de[13] kalan Selmân-ı Fârisi, burada Kelb kabilesinden bazı tüccarlarla karşılaştı. Onlara, kendisini Hicaz'a götürmeleri karşılığında koyun sürüsünü vermeyi teklif etti. Ancak Selmân'ın teklifini kabul eden tüccarlar, Vadi'l-Kura'ya gelince ona ihanet edip onu köle diye bir Yahudiye sattılar. Bundan sonraki hayatına köle olarak devam eden Selmân-ı Fârisi daha sonra Benî Kurayza'dan bir Yahudiye satılarak Medine'ye kadar geldi.[14]

Medine Dönemi ve İslamiyet'i Kabulü

Selmân Medine'ye gelince buranın Ammûriye'deki rahibin söylediği yer olduğunu anladı. Burada Benî Kurayza'dan Osman b. Eşhel ile birlikte yaşamaya başladı. Son peygambere ulaşma amacını gizli tutan Selmân, köleliğin ağır yükü altında gece gündüz çalıştığı için Hicrete kadar Hz. Peygamber'den habersiz olarak yaşadı.[15]

Bir gün efendisinin bahçesinde çalışırken Hz. Peygamber'in Medine yakınlarındaki Kuba'ya geldiğini duydu. Akşam olunca soluğu Kuba'da aldı. Rasûlullah'ı (s.a.s) görür görmez O'nun peygamber olduğunu anladı ve yanına gidip selam verdi. Ammûriye'deki rahibin anlattığı peygamberlik vasıflarını sorgulamak isteyen Selmân, yanında getirdiği yiyecekleri Rasûlullah'ın önüne koyup bunların sadaka olduğunu söyledi. Ancak Allah Rasûlü sadaka olarak sunulan yiyecekleri yemeyip ashabına dağıttı. Selmân-ı Fârisî kendi kendine: "Bu bana öğretilen peygamber vasıflarından ilkidir" diyerek oradan ayrıldı.[16]

Hz. Peygamber Medine'ye gelince Selmân-ı Fârisî tekrar ziyaretine gitti. Bu defa yanında getirdiği yiyeceklerin hediye olduğunu söyleyerek Rasûlullah'a takdim etti. Hz. Peygamber ve ashabı getirilen yiyecekleri yediler. Rasûl-i Ekrem'in hediye kabul ettiğini gören Selmân, ikinci alametin de kendisinde bulunduğuna kanaat getirdi. Bu defa Selmân-ı Fârisî rahibin kendisine haber verdiği üçüncü alameti de tespit etmek için fırsat kollamaya başladı. Bir gün Hz. Peygamber'in ashabından Külsüm b. Hidm'in cenazesine katılmak için "Bakîu'l-Ğargad" kabristanına gittiğini haber aldı. Selmân-ı Fârisî hemen mezarlığa gitti ve ashabıyla birlikte oturan Allah Rasûlü'nün arkasına geçti. Selmân'ın maksadını anlayan Hz. Peygamber, gömleğinin sırt kısmını sıyırarak Selmân'ın nübüvvet mührünü görmesini sağladı. Selmân nübüvvet mührünü görür görmez Rasûlullah'a sarıldı ve onu öperek ağlamaya başladı. Kelime-i Şehadet getirerek müslüman olan Selmân-ı Fârisî başından geçenleri Rasûl-i Ekrem'e ve ashabına anlattı.[17]

Kölelikten Kurtuluşu

Bir Mecusi olarak hayata başlayan Selmân-ı Fârisî, hakikati bulmak adına çıktığı yolculukta önce Hıristiyanlığı seçmiş ardından bir köle olarak hayatına devam etmişti. Ancak İslâm ile şereflendikten sonra artık köle kalamazdı. Rasûl-i Ekrem'in tavsiyesi üzerine efendisiyle anlaşıp muhtemelen İslâmî dönemin ilk mukâtebe[18] sözleşmesini yaptı. Bedel olarak 300 hurma fidanı dikme işi Rasûlullah'ın nezaretinde ashâbın da yardımıyla gerçekleştirildi ve beytül mâlden 40 ukiyye ödenerek Selmân'ın Hendek Gazvesi'nden önce azad edilmesi sağlandı.[19] Ancak Selmân, âzat edilinceye kadar meydana gelen Bedir ve Uhud gazvelerine katılamadı.

Selmân'ı Hz. Peygamber'in emriyle Hz. Ebû Bekir'in satın alıp azâd ettiği de söylenir.[20]

Suffe Günleri

Fikren hür olan Selmân-ı Fârisî bedenlen de hürriyetine kavuştuktan sonra Ashâb-ı Suffe'ye katıldı. Artık Ashâb-ı Suffe'den biri olan Selmân-ı Fârisî, hayatı boyunca aradığı ve uğruna mücadele verdiği hakikati burada bizzat Allah Rasûlü'nden öğrendi. İlim öğrenmeye düşkünlüğü ve sünnete olan bağlılığı ile Ashâb-ı Suffe'de önemli bir yer edindi ve Hz. Peygamber vefat edinceye kadar burada kaldı.

Ebu'd-Derdâ ile Kardeşliği

Rasûlullah'ın Medine'ye hicret ettikten sonra gerçekleştirdiği icraatlardan biri de Ensar-Muhacir kardeşliğiydi. Hz. Peygamber, Selmân-ı Fârisî ile Ebu'd-Derdâ'yı kardeş ilan

etti.[21] Bu kardeşlikle beraber Selmân-ı Fârisî ve Ebu'd-Derdâ arasında güçlü bir bağ kuruldu ve bu kardeşlik bağı hayatlarının sonuna kadar devam etti.

Hz. Ömer döneminde Selmân-ı Fârisî Medâin'de valilik yaparken, Ebu'd-Derdâ Şam'da kadılık yapıyordu. Aynı şehirlerde olsalar da birbirlerini ziyaret etmişler, kendi aralarında mektuplaşmışlar ve birbirlerine hayır tavsiye etmeye devam etmişlerdir. Bu da aralarındaki kardeşliğin maddi bir kardeşlikten öte ahiret hayatını esas alan bir kardeşlik olduğunu göstermektedir. Onların bu kardeşliği diğer Müslümanlara da örnek olmuştur.

Katıldığı Seferler

Selmân-ı Fârisî, Bedir ve Uhud gazvelerinin yapıldığı sırada henüz köle olduğu için bu savaflara katılmadı. Hürriyetine kavuştuktan sonra katıldığı ilk savaş ise Hendek Gazvesi oldu. Bundan sonra Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaflara Selmân da katıldı.[22]

Hendek Gazvesi öncesi Hz. Peygamber savunma konusunda nasıl bir strateji uygulayacaklarını ashabıyla istişare ediyordu. Bu sırada Selmân-ı Fârisî, kendi memleketlerinde düşmana karşı korunmak için şehrin çevresine hendekler kazdıklarını, Medine'nin de çevresine hendekler kazmak suretiyle düşman muhasarasından korunabileceklerini söyledi. Selmân'ın bu görüşü Allah Rasûlü ve ashabı tarafından çok beğenildi ve benimsenip uygulandı.

Selmân hendek kazımı sırasında on kişinin anca kazabileceği yeri tek başına kazmış[23] ve diğer sahabîler tarafından sık sık yardıma çağrılmıştır. Selmân'ın bu gayretini gören Ensâr ve Muhâcirden bazıları "*Selmân bizdendir*" diye çekişmişlerdir. Bunu duyan Hz. Peygamber, "*Selmân bizdendir, Ehl-i Beyt'tendir*"[24] buyurarak tartışmaya son vermiş ve bu sözlerle Selmân-ı Fârisî'yi ödüllendirmiştir.

Selmân-ı Fârisî, Hz. Peygamber'in vefatından sonra da savaflara katılmıştır. Hz. Ömer döneminde Irak ve İran'ın fethinde bulunmuş,[25] Kâdisiye, Belencer ve Celûla savaşına katılmıştır.

Selmân-ı Fârisî'nin Vefatı

Hz. Ömer döneminde Medâin valiliğine getirilen Selmân-ı Fârisî, Hz. Osman'ın hilafetinin sonlarına kadar valilik görevini yürütmüş ve bu sırada vefat etmiştir.[26] Buna göre 35 veya 36 yılının (656) sonu vefat etmiş olmalıdır.[27] Ancak onun bu tarihten önce veya daha sonra vefat ettiği de söylenmektedir.

Selmân-ı Fârisî'nin kaç yıl yaşadığı konusu da ihtilaftır. Onun Muammerûn'dan olduğunu söyleyenler 250 yıldan fazla yaşadığını belirtmişlerse de İbn Hacer, Zehebî'ye dayanarak Selmân'ın 80 yaşını aşmadığı kanaatine varır.[28]

Selmân-ı Fârisî'nin IV. Murad tarafından onarılan kabri, Medâin civarında, bugün Selmân-ı Pak diye bilinen kasabadadır.[29] Burası özellikle Kerbelâ'yı ziyaretten dönen Şiilerin uğradığı son noktadır. Selmân'ın Remle ve Nusaybin'de de birer makam kabri bulunmaktadır.

Fizikî, Şahsî ve İlmî Özellikleri

Selmân-ı Fârisî'nin, buğday tenli, gür saçlı, esmer ve uzun boylu olduğu rivayet edilir.[30] Zâhid ve âbid bir kişiliği olan Selmân'ın, düşünce, söz ve eylemlerinde yalnızca Kur'an ve Sünneti esas alan bir yapısı vardı. Müslüman olmadan önceki hayatı ve sonrasına baktığımızda Selmân'ın bilgiyle hareket eden, araştırmacı ve sorgulayıcı bir kimliğe sahip olduğunu görüyoruz. Atalarının dini olan Mecusiliği terk etmesi, din arayışı ve hakikate ulaşma arzusu onun geniş bir düşünce dünyasına sahip olduğunu göstermektedir. **Hz. Peygamber, Selmân-ı Fârisî için, din Süreyya Yıldızı'nda bile olsa ona ulaşacağını söylemiş ve "Cennet üç kişinin hasretini çeker: Ali b. Ebî Tâlib, Ammâr b. Yâsir ve Selmân-ı Fârisî"[31] müjdesini vermiştir.**

Selmân-ı Fârisî zekâsı, ilmi ve ahlakıyla Rasûl-i Ekrem'in övgüsüne mazhar olmuş, sahâbe arasında saygın bir yer edinmişti. Bütün yaşamı boyunca sade ve gösterişsiz bir hayat yaşamaya çalışmıştı. Hoşgörüsü ve mütevazı kişiliği ile ön plana çıkan Selmân-ı Fârisî, bir gün Medâin'de valilik yaptığı sırada Şam'dan gelen ve yanında bir çuval incir bulunan bir adam onu hamal zannetmiş ve yükünü evine kadar götürmesini istemişti. Selmân-ı Fârisî bir şey demeden yükü omuzlamış ve yürümeye başlamıştı. Onun bu halini görenler adama: "Ne yapıyorsun sen, bu validir" diye çıkışmış, Selmân ise "Hayır! Mâdem ki yükü omzuma aldım, evine götürmeden indirmeyeceğim!" demiş,[32] yükü adamın evine kadar götürmüş ve ona, "Benden sonra bir daha hiç kimseyi küçük görme!"[33] nasihatinde bulunmuştu. Böylece Selmân, mütevazı kimliğini sözlü ve fiili olarak ortaya koymuş, halkın da teveccühünü kazanmıştır.

Selmân-ı Fârisî, sahabe arasında Rasûlullah'a yakınlığı ile tanınırdı. Hz. Peygamber ile aralarında tatlı bir muhabbet bulunduğunu söyleyen Hz. Âişe şöyle derdi: "Birçok gece Selmân-ı Fârisî ile Rasûl-i Ekrem yalnız kalırlardı. Hatta bu gecelerde zevcelerinden kimse Rasûlullah'ın hizmetinde bulunmazdı."[34]

Son derece cömert ve misafirperver olan Selmân, tuz bile olsa misafire ikram etmeye özen gösterirdi. Bir gün kendisini ziyarete gelen Hz. Ömer'e bir yastık uzatmış ve "Ben, Rasûlullah'ın: 'Herhangi bir Müslüman, kardeşini ziyaret ettiğinde, eğer o kimse ziyaret edene ikram ve hürmet olsun diye altına bir yastık verirse, Cenâb-ı Hak onun günahlarını affeder' buyurduğunu işittim" demiştir.

Selmân-ı Fârisî'nin Rumca ve İbrânice bildiği, Tevrat ve İncil'i okuduğu rivayet edilmektedir. Bu sebeple kaynaklarda onun hakkında "sâhibu'l-kitabeyn" (Kur'an'ı ve Kitab-ı Mukaddesi iyi bilen) ve "önceki ve sonrakilerin ilmini öğrenmiş bitmez tükenmez umman" ifadeleri kullanılmıştır.[35] Hz. Peygamber, onun ilme doyurulduğunu,[36] ümmeti içinde iki kat ecir alacaklardan sayıldığını ve bir kişiye bakmakla kalbinin huzur bulmasını isteyen kişinin Selmân'a bakmasını buyurarak kendisini övmüştür.

-
- [1] İbn Hişâm, es-Sîre, I, 228; Zehebî, A'lamu'n-nübelâ, I, 506.
- [2] Zehebî, A'lamu'n-nübelâ, I, 539.
- [3] Hakîm, el-Müstedrek, III, 559; İbn Hişâm, I, 228; İbn Sa'd IV, 75; İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 402.
- [4] İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 403.
- [5] İbn Abdilber, el-İstiâb, II, 53.
- [6] İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 402; Zehebî, A'lamu'n-nübelâ, I, 544; İbn Abdilber, el-İstiâb, II, 54
- [7] İbn Hişâm, es-Sîre, I, 228; Zehebî, A'lamu'n-nübelâ, I, 506.
- [8] İbn Hişâm, es-Sîre, I, 228.
- [9] İbn Hişâm, es-Sîre, I, 229; Zehebî, A'lamu'n-nübelâ, I, 507; Bağdâdî, Târîhu Bağdat, I, 166.
- [10] Muhammed Hamidullah, İslam Peygamber'i, I, 15.
- [11] İbn Hanbel, el-Müsned, 442; İbn Hişâm, es-Sîre, I, 230; Zehebî, A'lamu'n-nübelâ, I, 508.
- [12] İbn Hişâm, es-Sîre, I, 232; Zehebî, A'lamu'n-nübelâ, I, 509; Heysemî, IX, 339-340.
- [13] İç batı Anadolu'da İstanbul'dan Çukurova'ya giden eski Bizans askerî yolu üzerinde bugün harabeleri bulunan eski bir şehir ve kale.(Ammuriye, DİA, cilt: 03; sayfa: 79)
- [14] Buhârî, Buyu', 100; İbn Hanbel, el-Müsned, V, 442-443; İbn Hişâm, es-Sîre, I, 232; İbn Sa'd, et-Tabakât, IV, 77-78.Ebû Nuaym, Hilyetu'l-evliyâ, I, 194; Zehebî, A'lamu'n-nübelâ, I, 509.
- [15] İbn Hişâm, es-Sîre, I, 233; Zehebî, A'lamun-nübelâ, I, 510; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, II, 329.
- [16] Zehebî, A'lamun-nübelâ, I, 510; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, II, 329.
- [17] İbn Hişâm, es-Sîre, I, 234; Zehebî, A'lamu'n-nübelâ, I, 514; Kettânî, et-Terâtibu'l-idâriyye, çev.:Ahmet Özel, I, 283.
- [18] Mukâtebe, kölenin kölelikten kurtulması için efendisiyle yaptığı sözleşmedir.
- [19] İbn Hanbel, el-Müsned, V, 443-444; İbn Hişâm, es-Sîre, I, 234-235; HATİPOĞLU, İbrahim, DİA, "Selamân-ı Fârisî", XXXVI, 441-443.
- [20] Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, II, 91.
- [21] Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr, 50; İbn Sa'd, et-Tabakât, IV, 84; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, II, 267; İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 404.
- [22] İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 402.
- [23] İbn Sa'd, et-Tabakât, IV, 83.
- [24] İbn Hişâm, es-Sîre, I, 72; Zehebî, A'lamu'n-nübelâ, I, 540.
- [25] İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 402

- [26] İbn Sa'd, et-Tabakât, IV, 93.
- [27] İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 404.
- [28] İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 403.
- [29] Yâkût el-Hamevî, Kitâbu'l-Buldân, V, 75.
- [30] İbn Sa'd, et-Tabakât, IV, 83; Beyhakî, Delâilu'n-nübüvve, III, 400; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, II, 269.
- [31] Zehebî, A'lâmu'n-nübelâ, I, 541.
- [32] İbn Sa'd, et-Tabakât, IV, 88.
- [33] Zehebî, A'lâmu'n-nübelâ, I, 546.
- [34] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, II, 269.
- [35] Zehebî, A'lâmu'n-nübelâ, I, 542; Hatipoğlu, İbrahim, DİA, "Selmân-ı Fârisî", XXXVI, 441-443.
- [36] Zehebî, A'lâmu'n-nübelâ, I, 542; Belâzurî, Ensâbu'l-Eşrâf, II, 131.